

NAJ BO STOPNJI SVOBODE ENAKA TUDI STOPNJA NAŠE ODGOVORNOSTI

Inauguracijski govor predsednika Milana Kučana

Državni zbor, 22. december 1997

Spoštovani predsednik državnega zbora, gospe poslanke in gospodje poslanci, spoštovani gostje, ekscelece, drage Slovenke in Slovenci, državljani in državljanke! V čast mi je, da pred tem demokratično izvoljenim Državnim zborom prevzemam dolžnost Predsednika Republike.

Obdobje mojega mandata sega v začetek prihodnjega stoletja, v čas, ko bo Slovenija skupaj z drugimi razvitimi evropskimi državami enakopravno ustvarjala skupno podobo evropske celine. Ta ima priložnost, kot je ni imela še nikoli v svoji dolgi, bogati zgodovini, da zaživi kot celina miru, blaginje in sodelovanja. Lahko vzpostavi red, ki ne bo diktat velikih in močnih, ampak bo temeljil na svobodi, enakosti, sodelovanju in strpnem dialogu vseh in na njihovi zavezanosti skupnim duhovnim vrednotam evropskega civilizacijskega izročila. V tem izročilu smo se oblikovali skozi stoletja tudi mi. Njemu smo zavezani in z uveljavljanjem njegovih vrednot si moremo pomagati, ko zase in za svet iščemo odgovore na izzive časa, ki ga živimo in ki prihaja kot znanilec nastopajočega globalnega sveta tekmovanja in sodelovanja. Za življenje v takšni Evropi in v takšnem svetu se danes pripravljamo. Imamo priložnost, da se v njem prepoznavno, varno in trdno uveljavimo.

Prepričan sem, da si vsi iskreno želimo našo državo urediti tako, da bo spoštovana doma in v tujini in prijazna do vseh, ki v njej živimo. To tudi zmoremo, vendar s skupnimi močmi in hotenjem, z dobro voljo, medsebojnim sodelovanjem in spoštovanjem, strpnostjo in priznavanjem različnosti - od politične, kulturne, duhovne in religiozne, do narodnostne. To zmoremo, če bo strpnost naša ključna skupna vrednota, ki v pluralni demokraciji naša individualna prizadevanja združuje v skupno dobro.

Današnja slovesnost se ujema s sedmo obletnico plebiscita. Z ustavnimi dopolnili leta 1989 in plebiscitom smo zastavili projekt samostojne države Slovenije in program sodobne demokracije, tržnega gospodarstva, socialne varnosti. Ravnali smo v skladu z najboljšo evropsko tradicijo, zvesto načelom vladavine prava in človekovih pravic. Predvsem zaradi tega programa, ki ga v nekdanji skupni državi ni bilo mogoče izpeljati, smo potrebovali svojo državo. Uresničili smo jo demokratično in z legalnimi sredstvi, ne da bi kakorkoli posegli v enake pravice drugih. Našo pravico do samoodločbe smo ubranili z odporom agresiji JA. V teh

dejanjih je vir naše samozavesti, ponosa in samospoštovanja, ko stopamo v izzivalni svet mednarodnih odnosov, v katerem uživa Slovenija neokrnjeno zaupanje in ugled. V naših prizadevanjih smo uspeli zato, ker smo zmogli povezati različnost političnih in civilnih opredelitev v skupno prizadevanje za oba cilja; za nacionalno državo in za moderno politično demokracijo. Trdno je moje prepričanje, da mora to dejstvo ostati naše trajno skupno spoznanje, opomin in vrednota.

Vabilo Sloveniji, da se v prvi skupini držav kandidatki pogaja o polnopravnem vstopu v Evropsko zvezo, je ta trenutek morda najbolj otipljivo dokazilo uspešne politike in visoke kredibilnosti slovenske države, njene demokratičnosti, gospodarske uspešnosti in spoštovanja človekovih pravic v njej.

Splošni mednarodno primerljivi kazalci kažejo, da upanja in pričakovanja v temelju niso izneverjena. V šestih letih samostojnega državnega življenja je bilo storjeno veliko. A vendar ne dovolj in ne toliko, kolikor bi lahko bilo. Slovenija je vgradila v svojo gospodarsko ureditev tržna načela in merila tekmovalnosti in uspešnosti. V demokratično urejeni družbi si je s tem zagotovila tudi razvojni zagon. Vprašanje pa je, ali je slovenskemu gospodarstvu uspešno ustvarjala tudi pogoje za potrebno tržno, programsko in tehnološko preobrazbo ter njegovo pospešeno konkurenčno usposabljanje in ali so se tržna načela in profesionalnost uveljavljali tudi zunaj gospodarstva. Več smo trošili kot ustvarjali. Kot da smo pozabili, da je med temeljnimi vrednotami razvitih družb z uspešnimi gospodarstvi tudi racionalnost in varčevanje. Varčevanje, ki je vpeto v skrb za prihodnost in v ustvarjanje materialne podlage zanjo. Raziskave javnega mnenja kažejo, da so ljudje zaskrbljeni za svojo varnost in prihodnost. Ocenjujejo, da se njihov položaj poslabšuje in so skeptični v svojih pričakovanjih do prihodnjih let.

Slovenija je pravna država. Tako zagotavlja tudi njena ustava in tako je zapisano v zakonih. Vendar življenje ne dohiteva zapovedanega. Ljudje vse predolgo čakajo na svojo pravico ali pa so zanj celo prikrajšani. Razširjeno je prepričanje, da v državi vlada korupcija, da je vse več organiziranega kriminala, nezakonitosti, da je mnogo politikov in uradnikov podkupljivih. V očeh ljudi je za to kriva politika, zato ji odrekajo zaupanje, upadeta njihov elan in motiviranost, ki sta bila tako značilna za obdobje ustvarjanja države in prva leta njenega življenja. Kot da smo vse izgubili in nismo ničesar dosegli. Vendar to ni res. Toda glede vsega tega državni organi ne morejo kar naprej molčati in ne ukrepati.

Sprejeti so bili predpisi, ki uzakonjajo privatizacijo in denacionalizacijo, v državnem zboru je zakon o končanju lastninskega preoblikovanja, pa vendar danes še vedno ni mogoče brez zadržkov ugotoviti, da je lastninjenje uspešno izpeljano, da so bile popravljene vse krivice in da pri popravljanju teh krivic niso bile storjene nove. Veliko podjetij je formalno olastninjenih, a koliko jih ima konkretne prepoznavne lastnike, ki s to lastnino v resnici gospodarijo po načelih dobrega gospodarjenja, si prizadevajo za večjo učinkovitost in dolgoročne razvojne možnosti svojih podjetij? Je bilo v procesu privatizacije res ukradeno na desetine, celo stotine milijard in kdo se je z njimi okoristil? Ali pristojni državni organi odpravljajo objektivno ugotovljene nepravilnosti v procesu lastninjenja in jih tudi sankcionirajo? Kaj je s še ne olastninjenim državnim premoženjem in kako država z njim gospodari? Ali je jasno, kaj je strateškega pomena za državo in bo zaradi tega država ohranila lastništvo? Ta vprašanja so pogosta in ne morejo ostajati brez odgovorov, če utemeljeno izrekajo dvom v zasnovo in usmeritev našega koncepta privatizacije in s tem zavirajo poglobitvi vzvod vseh naših reform.

Še ne povsem dokončani procesi preoblikovanja družbenih sistemov gotovo prizadevajo zlasti nižje družbene sloje, posebej delavstvo, ki so mu družbene spremembe prinesle brezposelnost, veliko negotovost, izgubo delovnih mest, odvisnost od samovolje lastnikov, neredno izplačevanje osebnih dohodkov in zlasti nemoč vplivanja na lastno prihodnost. Podobno prizadevajo tudi zaposlene v javnih službah, tiste menedžerje, ki niso tudi lastniki, in mlade ljudi.

Družba in država očitno še ne živita normalnega življenja. Vzdušje v njej ni zelo dobro, ne motivira ljudi. Ni povsem preglednih pravil igre in moralnih vrednot, ki so bistven pogoj za to, da bi pravila uporabljali, da bi ustvarjali vzdušje sožitja in sodelovanja. Načet je pravni red in okrnjena moralna in razvojna moč družbe.

Slovenija je vsekakor demokratična država. Vendar je v javnosti močan občutek, da ne živi polnega demokratičnega življenja, čeprav večstrankarski parlamentarni sistem z demokratično izbrano vlado deluje in delujejo bolj ali manj skladno s svojo ustavno vlogo tudi vsi državni organi. Dejanska razmerja med njimi določajo bolj strankarske povezave in samovšečna samozadostnost kot pa spoznanje, da je državo mogoče dobro upravljati le, če vsi dejavniki delujejo sicer samostojno, vsak v okviru svojih pristojnosti, pa vendarle ob polnem sodelovanju, z visoko strokovnostjo, usklajeno in z istimi globalnimi cilji. Trdno sem prepričan, da bi mnoga vprašanja, tudi tista, povezana z našim včlanjevanjem v NATO in EU, s sosedi, z nemško manjšino v Sloveniji ali s Slovenci na Hrvaškem ne prerasla v probleme, če bi obstajala pripravljenost in formalna zavezanost za sodelovanje, strpno presojanje in odločanje. Stvari so preresne, da bi si mogli privoščiti nezrelo, prestižno in stihijno ravnanje pri upravljanju z državnimi zadevami.

Mislím, da upravljalci države in stranke, tako vladne kot opozicijske, ne moremo več odlagati vprašanja, kaj vse smo dolžni storiti, da bo Slovenija država, za kakršno so se njeni državljani skupaj odločali na plebiscitu in vanjo vlagali svoja upanja in pričakovanja. Pogumno bomo morali skupaj poiskati odgovor na to občutljivo, a bistveno vprašanje. Pri tem ne bo mogoče zaobiti niti vprašanja, ali ni eden od bistvenih razlogov za zastoje in počasnost tudi v političnem vzorcu, ki se v našem politično-strankarskem življenju uveljavlja tihoma, a dovolj vztrajno in brezobzirno. Mislím na strankokracijo, na vzorec delitve oblasti, služb, denarja in ustanov, direktorskih mest, nadzornih svetov, bank, javnih zavodov, diplomacije, pravosodnih ustanov in novinarjev, osvajanja političnega in duhovnega prostora, prisvajanja pozicij v državnem, gospodarskem in javnem življenju po strankarskih kriterijih, pri čemer so pri izbiri ljudi strokovni kriteriji opuščeni ali imajo vsaj podrejeno veljavo. Legitimno tekmovanje političnih strank za politično oblast tudi pri nas kaže to slabost moderne politične demokracije. Z njo se je bolje odkrito soočiti prej kot kasneje. Stranke so nujen vzvod parlamentarne demokracije in jo odločilno zaznamujejo. Odgovorne so za to, kako upravljajo z državo. Odgovorne so tudi za to, da varujejo moralni kapital in prestiž, ki ga Slovenija v svetu uživa zaradi konsenzualnega mirnega prehoda v demokracijo, zaradi notranjih reform, zaradi modrega izhoda iz jugoslovanske krize in zaradi učinkovite uveljavitve svoje države v svetu.

Svet in celotno človeštvo se spreminjata zelo hitro; zamude posameznih držav so lahko zanje usodne. Vsakdo si išče svoj prostor in svojo prihodnost. Odločajo znanje, sposobnost, inovativnost, pripravljenost na spremembe in socialna stabilnost družbe. Zanimiva sta razvoj in prihodnost. Tudi Slovenija ima zdaj dobro priložnost. Vendar mora pri tem upoštevati zakonitosti delovanja nacionalnih držav v sodobnem globalnem svetu, v katerem se družbeni problemi niti ne porajajo niti ne rešujejo več zgolj znotraj državnih meja. Razpirajo se v širši, globalni prostor. Ekologija, informacije, mir in varnost na primer, niso več izključna področja državne suverene politike. Postala so del globalne politike, ki jo bodo lahko enakopravno in suvereno sooblikovali samo tisti, ki bodo za to usposobljeni. Prav to postavlja v odgovorno vlogo tudi opozicijo, saj je skupaj z vlado odgovorna za to, kako hitro in kako kvalitetno bo slovenska država usposobljena za kvalificiran vstop v mednarodni dialog sodobnega sveta. Tudi s tega vidika se zdi zelo pomembno vprašanje vizije in strategije, kot temeljev skupne nacionalne politike, okrog katere se politično spopadanje odvija predvsem z argumenti znanja in pripravljenosti na spremembe, ne pa zgolj z argumenti ideoloških predpostavk. Kvalificirano odločanje o prihodnosti ne dopušča zadrževanja na preteklosti.

To spoznanje zahteva, da se tudi mi pogumneje odločamo za spremembe, da se odločamo za razvoj, da se odločamo za prihodnost.

1. Da postanemo družba in država razvoja, gospodarske uspešnosti, solidarnosti in socialne pravičnosti ter ekološke ozaveščenosti. Družba z odgovornim delom vsakega posameznika zase in za svojo prihodnost ter z ustvarjanjem možnosti za to. Tako, da bo vsakdo imel pravico do svoje priložnosti in da ne bo socialne negotovosti "brez krivde krivih"; s solidarno skrbjo državljanov in odgovornostjo države za tiste, ki ne morejo poskrbeti zase, kajti revščina in marginalizacija ljudi nista in ne moreta biti prihodnost slovenske družbe. Trdno sem prepričan, da zmoremo biti družba brez revščine.

2. Da postanemo družba, v kateri bo posameznik imel vso svobodo, politično, duhovno, gospodarsko. Središče sodobne družbe je posameznik. Njegova svoboda je temelj njegove odgovornosti in solidarnosti. Je tudi temelj njegovega patriotizma.

3. Da postanemo družba, v kateri bo okrepljen pravni red in uveljavljen preglednejši pravni sistem. Da bodo posamezna področja življenja urejena z jasnimi in preglednimi pravili. To v veliki meri določa zdaj tudi naša opredelitev, da postanemo člani EU. Premišljena in razumljiva pravna pravila omogočajo produktivno skupno življenje in blaginjo. Nujna je učinkovitost in neodvisnost sodišč ter nadzornih mehanizmov. A to ne more nadomestiti splošne zavesti v družbi, da brez splošnega spoštovanja zakonov ni mogoče varovati pravic in dostojanstva človeka. Prav to zahteva okrepljeno skrb za utrjevanje moralnih vrednot družbe, ki jo povezujejo in so temelj za urejeno mirno in varno življenje, stabilnost in blaginjo. To je tudi pogoj, da bomo pred zakonom vsi enaki. Moralna načela in zakon smo najprej zavezani spoštovati tisti, ki nam je naloženo upravljati z državo in bdeti nad spoštovanjem zakonitosti. Gre tudi za našo moralno in politično odgovornost.

4. Da postanemo družba z visoko politično, socialno in gospodarsko participacijo državljanov. Moč se v sodobni družbi seli od države k državljanu. Sistematično in zavestno se mora družba odpirati in ustvarjati možnosti različnim oblikam samoorganiziranja in sodelovanja državljanov v javnem življenju, v procesih odločanja in nadzora prek različnih oblik in ravni civilne družbe. Razvita civilna družba je jamstvo politične stabilnosti družbe.

5. Da postanemo družba z ustreznim razmerjem med državo in lokalno samoupravo, med središčem države in pokrajinami. To bo sprostito pobudo razvojnih središč po vsej Sloveniji in vodilo k enakomernejšemu razvoju.

6. Da postanemo družba, ki prestopa v poindustrijsko družbo s strategijo prehoda, s prestrukturiranjem in z odločitvami o prihodnosti obstoječe industrijske strukture in o razvoju storitvenih dejavnosti, ki so se na tej strukturi razvile. Povezave naših podjetij s strateškimi partnerji v tujini prek proizvodno programskih, tehnoloških in kapitalskih povezav potrebujejo podporo.

7. Da postanemo družba, v kateri bo načelo tekmovalnost v kvaliteti dela in ustvarjalnosti, v znanju in sposobnosti, uveljavljeno tudi zunaj gospodarstva. Znanstveno, raziskovalno in izobraževalno področje in kulture ni mogoče prepustiti tržni logiki in svetovnemu trgu. Mogoče pa je konkurenco po mednarodnih kriterijih uveljavljati povsod: v življenju, v gospodarstvu in zunaj gospodarstva ter ne navsezadnje tudi v politiki.

8. Da postanemo družba z razvito zavestjo o naši odgovornosti za varstvo okolja, za trajnostni razvoj Slovenije. Prevlada naj prepričanje, da je boljše in tudi cenejše, da okolja ne onesnažujemo, kot da kasneje čistimo onesnažena območja in odpravljamo posledice. To naj postane merilo pri naložbenih odločitvah. Podporo naj imajo tisti, ki varčujejo z energijo, naravnimi viri in materiali in uvajajo okolju prijazne tehnologije. Pri zadovoljevanju svojih potreb smo dolžni upoštevati in zavarovati enake možnosti prihodnjih rodov. Preprosto povedano - namesto omejenih naravnih dobrin izkoriščajmo raje neomejene zmogljivosti človeškega razuma.

9. Da postanemo družba, ki deprovincializira sebe in svojo državo. Moramo se odpreti, internacionalizirati svoje življenje, obenem pa izostriti svojo lastno odgovornost za svojo nacionalno, slovensko identiteto, razvijati svoj jezik, kulturno ustvarjalnost, spoštovati kulturno in duhovno dediščino. Identiteto naroda določajo danes predvsem njegova dejanja, delo in dosežki, njegova odgovornost, zase in v razmerju do drugih.

10. Da postanemo država, ki se enakovredno z drugimi, samozavestno in aktivno vključuje v Evropsko zvezo in NATO. Za Slovenijo je to najboljša možna izbira. Obeta nam varno evropsko prihodnost. Standardi, kriteriji, pogoji Evropske zveze in NATO, nam bodo pomagali evropeizirati notranje življenje države - gospodarsko in pravno, politično in duhovno. Polnopravno članstvo je vstop v dejaven evropski dialog o evropski prihodnosti, je samostojno odločanje o sebi in skupno o skupnih vprašanjih. Politične razprave o vključitvi v Evropsko Unijo so končane. Naloge so zapisane v Agendi 2000, tudi strategija je že pripravljena. Delo bo moralo biti visoko strokovno in bo vrhunski preizkus tudi za slovensko državno upravo ter vlado in državni zbor. Odločitve bodo politične, so v rokah parlamenta. Končne bodo sprejete

z referendumom, zato je treba sproti in občutljivo skrbeti za obveščanje državljanov, jim obrazložiti zgodovinski pomen teh prizadevanj za slovenski narod. Če bomo bitko za Evropsko Unijo izgubili, jo bomo izgubili doma. Po vrhu v Luxembourgju je to povsem očitno.

11. Da se sistematično usposobimo za odgovorno in uspešno opravljanje nalog članice Varnostnega sveta in tako opravičimo zaupanje, ki nam je bilo s tako velikim številom glasov članic Združenih narodov nesporno izraženo. Uspešno opravljeno delo v Varnostnem svetu, še posebej diplomatsko in državniško premišljen odnos do nemirnega Balkana, bo še dolgo v prihodnje pričalo o verodostojnosti naše države.

12. Da uredimo odnose s sosedi, ob doslednem spoštovanju državnopravnih in mednarodnopravnih temeljev teh odnosov. Neurejeni odnosi, ki lahko ogrozijo evropski mir in varnost, nam zmanjšujejo ugled in verodostojnost v mednarodnem življenju. Z več samozavesti kaže premisliti tudi o naših pobudah v srednjeevropskem prostoru in posebej še v odnosih z državami, ki so nastale na tleh nekdanje Jugoslavije, in jugovzhoda Evrope nasploh. To velja tudi za naš odnos do narodnostnih manjšin, kjer je vsako odstopanje od načelne politike ne samo v škodo ugleda naše države, ampak predvsem v škodo položaja slovenske manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem. Skrb za manjšine je skrb in odgovornost države. Bila bi naša dolžnost, da manjšine zavarujemo pred vdorom notranjepolitičnih interesov strankarske politike.

13. Da posvetimo pozornost našim oboroženim silam, njihovem konceptu, bojni pripravljenosti in pravni ureditvi. Da premislimo, tudi na podlagi izkušenj, kako je zagotovljena njihova nepolitičnost, preglednost vojaškega proračuna in civilni nadzor nad njo, ki preprečuje njene zlorabe, kar vse so temeljni politični pogoji za sodelovanje v Partnerstvu za mir in za sprejem v NATO. Pravna in dejanska razmerja v slovenski vojski ne morejo biti naložena ali prepuščena zgolj ministrstvu ali stranki, niti njeno prestrukturiranje, vzgoja njenih starešin, oboroževanje, njena gospodarnost in utrjevanje njenega ugleda v družbi. To je naloga za vse upravljavce slovenske države, za vse njene politične predstavnike. Podobno velja za druge varnostne instrumente države, za njihovo usmerjanje, usklajevanje in posebej še za nadzor nad njimi.

Za vse to je potrebno, da si postavimo visoke ambicije vsega našega ravnanja. Zglede morajo dajati državna uprava, celotni javni sektor in politika. Brez učinkovite strokovne in neodvisne državne uprave ni sodobne države. Naša državna uprava ni majhna in učinkovita, je velika, premalo strokovna, do državljanov dostikrat neprijazna in draga.

Potrebno je uveljaviti miselnost učeče se družbe in temu prilagoditi izobraževalni sistem, vsebine, politiko in ustanove. Izobraževanje postaja osrednja tema človeštva. Učenje skozi vse življenje je zahteva časa, je pogoj za obstoj, za tekmovalno sodelovanje in povezovanje. Znanje razvršča ljudi v socialne skupine, države pa v razvite ali nerazvite. Znanje daje samozavest, voljo in moč, z znanjem je mogoče načrtovati in obvladovati prihodnost. Reforma šolskega sistema je odločilnega pomena in stvar vse družbe. Osnove za odločitve in izpeljavo pa so stvar strokovnega dela. Slovenija ima prihodnost, če bo učeča se družba. Mladi rodovi jo bodo cenili, bodo patrioti, če jim bo domovina omogočila, da bodo hodili v dobre šole, ki bodo dajale kvalitetno znanje, računalniško pismenost, usposobljenost za svet prihodnosti. Tekmovanje za znanje v svetu naj se pri nas ne spremeni v tekmovanje za strankarski vpliv na šolo.

Predvsem pa, to sem še vedno prepričan, moramo priti do skupnega pogleda na svojo prihodnost. Vizija varuje pred samozadovoljstvom, samozaverovanostjo, samozadostnostjo in zaprtostjo. Je strateška usmeritev in zaveza za delovanje države, je motiv, je izziv za državo in ljudi, sprošča in usmerja njihovo energijo. Zato je nujen skupen intelektualni premislek o prihodnosti države in slovenstva. Prej ali slej bo do tega premisleka moralo priti. Država, posebej vlada, je dolžna ustvariti možnosti in pogoje zanj.

Prepričan sem, da mora biti naš cilj moderna nacionalna država, ki temelji na državljanski enakopravnosti, na tržni ekonomiji, na dinamičnem socialnem ravnovesju, država, ki omogoča svobodo ljudi in njihovo samoodgovornost za svojo socialno varnost in prihodnost.

Ta hotenja in ti cilji niso novi, niso od danes. Vse zajemajo že plebiscitna pričakovanja. Ta zavezujejo sleherno demokratično vodstvo te države. Potemtakem, razumljivo, svojih nalog in ciljev, svojega dela kot predsednik republike ne vidim zunaj tega programa, razumljenega v dinamiki časa in prostora, v kontinuiteti države in državotvorne politike.

V projekt osamosvojitve so bila vložena velika pričakovanja. Mladost države in zahtevnost tranzicijskih procesov le deloma pojasnjujeta razkorak med pričakovanim in doseženim. Zaskrbljuje prepočasno ustvarjanje političnega soglasja o nacionalnih interesih, tudi zaradi vzorca političnega delovanja iz enopartijskega sistema, ki ne priznava različnosti in ne zna v različnem iskati skupno, soglasno. Svoboda političnega delovanja ni brezmejna in v njem ni vse dovoljeno. S to svobodo je zvezano breme odgovornosti za odločitve in za njihove posledice.

Uresničevanje plebiscitnega programa z vsemi korenitimi spremembami in dograditvami v pravni, gospodarski in socialni ureditvi, terja neogibno družbeno soglasje, družbeno pogodbo političnih strank, ustanov države, civilne družbe in socialnih skupin.

Zato pa je, to je moje trdno prepričanje, nujno sprostiti zgodovinski prostor. Računov za spore in sovraštva, zasejana med starejšimi, ne smejo plačevati mladi. Vsakdo ima pravico do svojega iskanja resnice, toda odmevi nekdanjih bitk niso tema novega časa in mladih ljudi. Nenehna politična uporaba mrtvih, kot da bi si želeli, naj nas preteklost dohiti in vsrka vase, in obenem skoraj nikakršna pripravljenost, da se do nje v resnici opredelimo skrajno odgovorno, z mislijo na žive, hromita sposobnost upravljavcev države, da bi si zastavljali vprašanja, ki jih odpira prihodnost, in tudi skupaj poiskali odgovore. Preteklost nas hoče deliti. Prihodnost pa nas združuje. Takšna je izkušnja iz državnega osamosvajanja Slovenije, kajti samostojna država je bila razumljena kot vprašanje narodovega preživetja in njegove prihodnosti. In je bila tudi v dejanjih izraz skupne odgovornosti za to.

Iskanje skupnega nacionalnega, vrednostnega odnosa do preteklosti ne more vzeti za izhodišče politično misel. Skupno izhodišče, ki pomeni opredeljevanje temeljnih nacionalnih političnih vrednot, so lahko samo obsodbe dejanj proti človeštvu, zlorabe človekovih pravic in narodna izdaja, do česar je prihajalo v naši preteklosti v imenu političnih opredelitev. Deklarativna označitev prejšnjega sistema kot nedemokratskega in obsodba dejanj zoper vladavino človekovih pravic in človeštvo, ki jih je omogočal, je možna samo kot izraz ponotranjenih političnih izkušenj naroda, ki jim politično manifestativno dejanje daje tudi formalni izraz. Obsodba in označitev brez ponotranjene izkušnje nista dovolj, da bi preprečevali ponovne kršitve človekovih pravic, čemur naj obsodba predvsem služi.

Vsakdo naj pred zakonom odgovarja za zla dejanja. Vsakdo ima pravico do poprave in poravnave krivice, če mu je bila storjena. Popravimo krivice, a ne za ceno novih. Tako bo mogoče živeti v spravi živih. Toda spravo mora najprej hoteti razum, potem vanjo verjame

tudi srce. Cena življenja s politično polarizacijo, ker nismo sposobni sprave, bo zagotovo vsak dan dosti višja. Slovenija zamuja. Petdeset let po koncu druge svetovne vojne se je spravila Evropa, spravimo se tudi mi. To je neogibna dolžnost. Zato tudi moja pobuda, ki sem jo dal državnemu zboru v zadnjem pisnem mnenju o tem, kako je to mogoče opraviti. Tako, da bomo upoštevali duha in črko evropskih priporočil in vso slovensko posebnost te naše preteklosti, vse od usodnih časov okupacije v II. svetovni vojni naprej.

To je, nenazadnje, tudi vprašanje politične kulture in državotvorne tradicije. Slovenci ju samostojno oblikujemo in gradimo šele šest let, z vsakim posamičnim političnim in državnim dejanjem posebej. Postajata sestavni del slovenskega vrednostnega sistema in nacionalnega značaja ter kulture v človeških odnosih in sožitju, v vrednotenju človeškega dela in prispevka k skupnemu dobremu, v javnem in političnem življenju in v našem vedenju nasploh.

Prihodnost bo težavna in neprijazna, če bomo vstopali vanjo z jezo in srdom drug na drugega in s pravico močnejšega, da posega v pravice šibkejšega. Bo pa prijazna, če bomo družba sodelujoče tekmovalnosti, če bomo strpni in če bomo vsakomur privoščili njegovo priložnost. Svet prihodnosti ni svet sovraštva in podrejanja. Je svet sožitja različnosti, je svet strpnosti, demokratičnih vrednot in svet znanja. Čas, ki je pred nami, je čas velikih priložnosti. Verjamem, da smo jih sposobni izkoristiti. Da smo si sposobni skupaj zagotoviti življenje v prijazni in spoštovani Sloveniji, v državi s prihodnostjo. Nikoli doslej še nismo sami razpolagali s tolikšno duhovno in materialno močjo, s toliko znanja in intelektualne sile, s katero je cilj, postavljen ob plebiscitu decembra 1990, mogoče uresničiti. Družbo, v kateri je bilo poskrbljeno za socialno varnost, ni pa bila zagotovljena svoboda po meri človekovih pravic, je zamenjala svobodna družba, v kateri pa je tudi veliko tveganja in negotovosti za posameznika. Naj bo stopnji te svobode enaka tudi stopnja naše odgovornosti zanjo. Za ta cilj se velja skupaj potruditi. Temu cilju sem se pripravljen posvetiti, kolikor znam in zmorem. V mojih očeh je takšna, prijazna in spoštovana Slovenija edina in zavezujoča pot.

Ljubljana, Državni zbor, 22. december 1997